

Rimski vuk i kineski zmaj. Kinesko izaslanstvo Augustu?

Salmedin Mesihović
Sarajevo

Uvod

Čovječanstvo je jedinstvena zajednica međusobno čvrsto povezana ne samo genetski i biološki, nego i uzročno-posljedičnom vezom i ostalim historijskim zakonitostima. Sukladno tome i njegovi kulturološki fenomeni samo su podskupovi jedne cjeline, pa je samim tim pogrešno pristupati izučavanju pojedinih općekulturnih pojava izolirajući ih od uticaja međuzavisnosti s drugim fenomenima, proizvodima ljudskog općekulturnog razvitka, čak i ako su one prostorno iznimno udaljene. U kontekstu spomenutog, bolje reći u potvrdu spomenutih stavova, zanimljivo je promatrati znanje jedne o drugoj, kontakte i odnose koje su jednom višestoljetnom periodu historije starog vijeka imale dvije političke jedinice koje su oblikovale i simbolizirale određeni civilizacijski razvitak na krajnjim tačkama euroazijskog prostora u periodu posljednjih stoljeća stare ere i prvih stoljeća nove ere.

Istovremeno s dostizanjem zenita Rimske Države, na Dalekom zapadu, i uopće antičke grčko-rimske civilizacije, na Dalekom istoku je cvjetala i dostigla svoju punu ekspanzionističku moć kineska civilizacija dinastije Han. A to je bilo vrijeme i jednog od onih cikličnih uspona kineske višemilenijumske civilizacije. Niti Rimska Država, ni u svom republikanskom i u carskom razdoblju, niti Kina dinastije Han, i pored svoga iznimnog teritorijalnog obima, nisu bile autarkične zajednice, nego su uvijek usmjeravale svoju pažnju i prema vanjskom svijetu, ma koliko on bio udaljen. Sačuvana i do sada otkrivena i analizirana izvorna građa s obje strane, i to ne samo ona zapadne provenijencije, potvrđuje da su dva euroazijska svijeta ne samo znala za postojanje onog drugog nego da su na momente ostvarivali i direktne dodire, kontakte i upoznavanja još više od 1200 godina prije porodice Polo i italijanskih trgovaca. A dolazilo je, sudeći po nekim podacima i izvedenim zaključcima, i do nekih zanimljivih, uzajamnih prožimanja ljudi koji su izvorno poticali i pripadali bilo rimskom, bilo kineskom svijetu Han dinastije. Znatno više podataka o direktnim kontaktima ova dva krajnja euroazijska imperija daje kineska literarna izvorna građa nego zapadna. To je i razumljivo kada se zna

da je kineska historiografija sistematičnija, organiziranija i detaljistička. A i očuvano je znatno više kineskih literarnih vrela iz vremena Han dinastija i stoljeća nakon završetka njenog postojanja nego onih iz odgovarajućeg antičkog razdoblja na Dalekom zapadu. Ali postoji i jedan vrlo vrijedan podatak iz rimskih literarnih vrela koji bi mogao govoriti o poslanstvu Kineza prvom rimskom caru. Kod pisca Flora --- u epitomama Livijeve historije (poglavlje II, XXXIV)¹ sačuvan je jedan vrijedan i zanimljiv podatak u kome, govoreći o dostignućima Augustove vladavine i častima koje je on primio, on spominje i jedno izaslanstvo koje je došlo od naroda po imenu Seres, čije ime bi moglo bukvalno prevesti kao *Svileni*.

August i Seres

Skoro polustoljetna konsolidacija i transformacija Rimske Države provedena pod režimom Gaja Julija Cezara Augusta² Oktavijanusa³ (*Caius Iulius Caesar Augustus Octavianus*⁴ 63 god. p. n. e. – 14 god. n. e.) je kao jednu od pozitivnih stvari imala i povećavanje ugleda te Države u odnosima sa vanjskim svijetom. O tome rječito govori iznimna diplomatska aktivnost što se najbolje očituje na primjeru "istočnog, parćanskog pitanja". Augustu je upućen i niz poslanstava i to ne samo iz neposrednog susjedstva rimskog imperija.

¹ Flor (ili *Julius Florus* ili *Lucius Anneus Florus* ili samo *Annaeus Florus* ili i *Publius Annius Florus*), živio je za vrijeme Trajana i Hadrijana (ili možda i kasnije za vrijeme Marka Aurelija) i uradio je jedan vrlo, vrlo sažeti prikaz Livijeovog djela, ali koristeći i druge izvore. Iako je Floru bio glavni izvor, Livije (59. god. p. n. e.-17. god. n. e.) nije bio i jedini izvor koji je koristio, pa su izvjesno upotrijebljeni i radovi Salustija i Cezara, a možda i Historije starijeg Seneke v. *Introduction u Loeb izdanju Flora, x-xi*. Tako je moguće i da podaci o Vibiju nisu morali doći iz Livijeovog djela, nego iz nekog drugog vrela. Trideset Livijevih knjiga, nažalost danas izgubljenih, pokrivalo je razdoblje od 44. god. p. n. e. do 9. god. n. e. Buchan 1969, 6-7. O Liviju v. Budimir/Flašar, 1963, 397-405. Za više informacija o Floru i njegovom djelu v. *Introduction u Loeb izdanju Flora, ix-xv*. O srednjovjekovnim manuskriptima Florovog djela v. *Introduction u Loeb izdanju Flora xii-xv*

² Ime August (*Augustus*) dobio je 16. I. 27. god. p. n. e.

³ Prije usinovljavanja od strane Gaja Julija Cezara zvao se Gaj Oktavije (*Caius Octavius*). Nakon usinovljavanja Gaj Julije Cezar Oktavijan (*Caius Iulius Caesar Augustus Octavianus*), a od prvog sporazuma sa Senatom 27. god. p. n. e. dodao je svome imenu i počasni naziv August (*Augustus*) = uzvišeni. Koristio je i naziv Imperator Cezar božanskog (deificiranog Cezara) sin, August (*Imperator Caesar divi filius Augustus*). Budući prvi rimski samodržac i ustanovitelj Rimskog Carstva već je ubrzo nakon svoga rođenja dobio jedan agnomen Turijski (*Thurinus*), vjerojatno u počast pobjede njegovog oca u Turiju nad skupinom pobunjenih robova, posljednjih ostataka Spartakove i Katilinine vojske koji su bili zaposjeli područje oko Turija.

⁴ Iako je rimska tradicija nalagala usvojeniku da zadrži kao oznaku na svoje biološke porijeklo i agnomen nastao proširivanjem imena roda (nomena) biološkog oca s nastavkom *-ianus*, ne postoje podaci da je August ikada upotrebljavao ime *Octavianus*. Korištenje imena Oktavijan za period od 43. do 27. god. p. n. e. ima čisto tehničko značenje, bez pozivanja na izvornu građu. Ipak oblik Oktavijan (u grčkom jeziku) upotrebljava na jednom mjesto Kasije Dion (XLVIII, 14, 4 -5), a v. i *Eutr.* VII, I; III; VI – VIII i *Sex. Aur. Vic. epi.* I, 2

I Flor uz druga izaslanstva (skitsko, sarmatsko, indijsko⁵) koja su došla Augustu spominje i poslanstvo Seresa⁶. Sudeći po ovome, možda se i u Livijevoj historiji nalazio najmanje jedan podatak u kome se spominjala zemlja po imenu Seres⁷, koji se kod grčko-rimskih pisaca uobičajeno odnosi na Kinu⁸. Ako se i pod Florovim (ili možda Livijevim) Seresom krije stvarno Kina, onda bi taj podatak govorio da je za vrijeme Augusta bio ostvaren neposredni diplomatski kontakt između dva velika Carstva.

Mogućnost kontakta

Još od cara Wu Dia⁹, Kinezi su prodirali u srednjoazijske oblasti. Već od 138. god. n. e. Wu Di je poslao Zhang Qian u "Zapadne Regione" s ciljem

⁵ Dok su trajale posljednje dvije decenije Augustove vladavine i sva zbivanja koja su je predodredila, iza rimskog horizonta i dohvata isto su se dešavali neki prijelomni događaji i procesi. Nekako istovremeno s pobjedom Oktavijana i istočna indijska pokrajina Magadha s glavnim gradom Pataliputrom je za neko vrijeme izgubila svoju ulogu sile koja ujedinjuje Indiju. Nekadašnja moć kuće Maurja je od 187. god. p. n. e. bila zamijenjena dinastijom Šunga, a od 75. god. p. n. e. do 30. god. p. n. e. nastupilo je doba dinastije Kanva. Nakon Maurja i Ašokinog eksperimenta s budizmom, vladajući slojevi Magadhe vratili su se hinduizmu. A i u periodu od pada Maurja sjevernu Indiju su obilježili prodori i naseljavanja baktrijskih Grka i Saka. I tako je sjeverna Indija novu eru dočekala razjedinjena u mnoštvo državnica.

⁶ Flor. II, 34

⁷ Značenje svile za ostvarivanje kontakta i između dvije krajnje zone Euroazije jasno se ogleda u terminološkom određenju Kine i Kineza od strane antičkog Zapada pod imenom Seres (Σηρες), koje se može prevesti kao "od svile" ili "zemlja odakle svila dolazi" i vjerojatno se primarno odnosio na sjeverozapadni dio Kine i njene stanovnike. Ime Seres je vjerojatno izvedenica od kineske riječi za svilu "si", iz čega proističe i latinski pojam za svilu ⇒ *sericum*, -i, n. Sve to ukazuje da je trgovina svilom i njena cirkulacija bila vrlo rano ustanovljena između krajnjih zapadnih tačaka kineskog područja i Istočnog Mediterana, jer, kao što je navedeno, Seres možda spominje i Ktezija na prijelazu iz V u IV st. p. n. e. (Yule, 1866, xxxix, fus. 2. O Kteziji vid. više, Musić, 1900, 72-73), te je sasvim razumljivo da je Kina, kao monopolista u proizvodnji svile, morala biti poznata i stanovnicima onih zemalja kroz koje je svila putovala i u kojima je ta trgovina predstavljala krajnju tačku. S druge strane, i kineskom svijetu kao proizvođaču robe moralo je biti bar okvirno poznato i kompletno tržište kuda je cirkulirao njihov vrijedan proizvod, prvo kako bi otvarali i štitili te puteve, a zatim i kako bi se osiguravala i usmjeravala čitava trgovačka aktivnost. Možda se i naziv Sinites, za koje Stari Zavjet (Egzodus, 10:17) kaže da su potomci Kaanana, sina Hama, sina Noja odnosi na Kineze.

⁸ Npr. Strab. Geo. XI, 11, 1; XV, 1, 34; Pomp. Mela, I, 2; III, 7; Plin. NH, XX, VI, 53-55; 88; XII, 2; 84; Ptol. Geo. (Sinae, Serica) citirano iz Yule, 1866, cxlvi-cxcxlvii; Općenito o spominjanu Kine u starom vijeku (Seres, Serica, Sinae) kod grčkih i rimskih pisaca v. Yule, 1866; Smith W, 1870, 1028-1029.

⁹ Svoj vrhunac dinastija Han doživljava za vrijeme dugotrajne vladavine cara Wu Dia--osobno ime Liu Che---- (vl. 141-87. god. p. n. e.), šestog cara iz dinastije Han, kada je nizom sukcesivnih uspješnih pohoda slomljena moć do tada najvećih kineskih neprijatelja, nomadskih Xiongnu, od kojih su moguće potekli i Huni koji su u V. st. n. e., odigrali ključnu ulogu u historiji kasnog Rimskog Carstva, odnosno u njegovom padu.

uspostave čitavog niza kontakata¹⁰. Sudeći po historiji ("Zapisi Velikog Historičara") prvog pravog kineskog/hanskog historičara *Sima Qian* (145-90. god. p. n. e.) velika kineska izaslanstva bila su upućivana u Partiju već za vrijeme ovog velikog kineskog cara¹¹. A do 60. god. p. n. e. uspostavljeno je vojno-upravno područje "Protektorat Zapadnih zemalja", s ciljem kontrole zapadnih oblasti i puteva, ali i radi zaštite indoeuropskih i azijskih država na tome području od napada naroda Xiongnu¹² ili nekih drugih nomadskih zajednica. Kinezi su 36. god. p. n. e. stigli i raspršili jednim smionim pohodom dio naroda Xiongnu koji im se još nije bio pokorio. I upravo radi tih dubokih kineskih prodora i poslanstava u središnju Aziju, sigurno je da je kineski/hanski dvor bio upoznat sa postojanjem i snagom Rima. Samo ovi opći podaci jasno pokazuju iznimnu kinesku angažiranost u "zapadnom pitanju". Sigurno je prijetnja Xiongnu a i njihovi konstantni napadi iz sjevernog stepskog područja uvjetovala sve jaču zapadnu politiku hanskog dvora. Prvo da se nađu saveznici, zatim da se nabave dovoljne količine ferganskih konja i da se osiguraju komunikacije prema zapadu.

Nije nebitno u razmatranju ovog pitanja ni povezati možda spomenuto poslanstvo sa sudbinom rimskih zarobljenika nakon kraha Krasovog parćanskog pohoda 53. god. p. n. e. i možda njihovom eventualnom ulogom u svim tim zbivanjima vezanima za rimsko-kineske odnose druge polovine I st. p. n. e.¹³.

¹⁰ Izaslanstvo koje je predvodio Zhang Qian poslano je prema oblastima koje je držao narod, u kineskim izvorima poznat kao Yuezhi, poradi stvaranja alijanse protiv Xiongnu. Uslijed kompliciranja samog putovanja, misija Zhang Qiana pretvorila se u višegodišnju avanturističku putešestviju (od 138 do 126. god. p. n. e.) po prostorima središnje Azije. Nakon svoga povratka Zhang Qian je caru Wu-Di-u podnio detaljan izvještaj o čitavom nizu zemalja koje je posjetio i u kojima je boravio. Preduzimljivi je car postao vrlo zainteresiran za razvijanje odnosa sa sofisticiranim urbanim kulturama Fergane, Baktrije i Partije.

¹¹ Temeljna izvorna literarna grada za kinesku "zapadnu politiku" jesu četiri velika historiografska djela iz oficijelnog Kanona "Dvadesetčetiri Historije" (kolekcija kineskih historijskih knjiga koja pokriva period od mitskih vremena do XVII st. n. e.). Spomenuta četiri djela čine skup "Četiri Rane historije" :

1. "*Zapisi Velikog Historičara*", od Sima Qian (sabrana do 91. god. p. n. e.)
2. "*Knjiga o Hanu*" (historija Zapadne dinastije Han), prvo je na njoj radio Ban Biao, nakon njegove smrti najstariji sin Ban Gu je nastavio. Ali je rad završila tek njegova mlada sestra Ban Zhao 111. god. p. n. e.
3. "*Zapisi o tri kraljevstva*" od Chen Shou (sabrana do 289. god. n. e.)
4. "*Knjiga o Kasnijem Hanu*" (historija Istočne dinastije Han) od Fan Ye (sabrana do 445. god. n. e.)

¹² Smatrali smo shodnim da prilikom upotrebe kineskih imena, naziva i termina koji se ne mogu prevesti ili nisu uobičajeni u našem jeziku koristimo njihovu latiničnu transkripciju koju upotrebljava engleski jezik. Sam izgovor te transkripcije u našem jeziku još uvijek nije ujednačen, iako bi se npr. Zhou možda moglo izgovarati kao Čou, a Xiongnu kao Ksijanu.

¹³ Plinije Stariji je u svojoj "*Naturalis historia*" ostavio još jedan podatak, koji je dovođenjem u vezu sapodacima kineske pisane izvorne grade, proizveo jednu od najvećih naučnih i javnih kontroverzi po pitanju odnosa između Država i naroda koje su simbolizirali vuk i zmaj. Po jednom podatku iz Plinijevog djela (VI, 47), nakon katastrofalnog poraza rimskog političara i vojskovođe Krasa kod Kare 53. god. p. n. e., koji se desio prilikom

Iz svega navedenog nije nemoguće pretpostaviti da je hanska Kina željela da ostvari i vezu s moćnom Rimskog Državom na Dalekom zapadu. Međutim, za razliku od rimskih literarnih vrela koja spominju ovo izaslanstvo iz Seres, kineska vrela ga ne spominju. Naprotiv "Knjiga o Kasnijem Hanu" bilježi da ranija izaslanstva Zhongguo (u odnosu na II st. n. e.) nisu uspjela doći dalje od Babilonije¹⁴. Ove činjenice unose dodatne nedoumice, jer ako Seres koje spominje Flor nisu bili Hanski Kinezi, ko je onda mogao biti u pitanju? Logično je ipak pretpostaviti da je poslanstvo Seres koje spominje Flor upravo bilo kinesko/hansko, a ne poslanstvo neke druge dalekoistočne ili srednjoazijske države ili zajednice. Kinezi su u tim decenijama augustovskog režima kontrolirali dobar dio komunikacija prema zapadu, kao i zajednica koje su se naslanjale na nju, i jedina zemlja dostojna da u zadnjim decenijama stare ere nosi i da se predstavlja kao zemlja svile bila je upravo Hanska Kina. Tih decenija ne postoji istočno od Partije nijedna posrednička zajednica dovoljno snažna da se Rimljanima lažno predstavi kao Seres, odnosno proizvođač i izvoznik svile. Uz to, Partija i Rim su tih decenija od 20. god. p. n. e. stajali u dobrim odnosima, pa je moguće da je olabavila i parćanska politika koja je sprječavala direktan kontakt Rima i Kine. Tu su stratešku politiku Partije vrlo dobro primijetili i zapisali i sami Kinezi kada su spomenuli dolazak jedne rimske delegacije na hanski dvor 166. god. n. e., navodno kao poslanici cara An-tun (Antonin Pije ili Marko Aurelije)¹⁵.

njegovog pokušaja osvajanja Partije, mnogobrojne zarobljene vojnike iz Krasove vojske (ne samo Rimljani, nego i Gali i drugi rimski europski i azijski saveznici) partski je kralj Orod, premjestio i praktično naselio u Margiani ---današnji Turmenkistan---, dalekoj istočnoj pokrajini svoga Carstva. Spomenuti Plinijev podatak se možda može povezati s podacima kineskog historičara Bau Gua (iz "Knjige o Hanu") koji govore da je hunski (zapadni *Xiongnu*) poglavica Jzh Jzh radi borbe protiv Han dinastije, odnosno njihove velike ekspedicije, unovačio plaćenike od kojih su neki bili plavih očiju i svijetle boje kose i koji su se borili u formaciji "riblje krljušti", što je možda drugo (kinesko?) ime za rimsku formaciju *testudo* (kornjača). Sudeći po Plutarhovom životopisu Krasa zarobljenici se nisu samo sastojali od rimskih građana i drugih Mediteranaca, nego i od od Gala. Prisustvo ovih Gala i drugih Europljana sa svjetlijom kompleksijom lica, a koji su bili sastavni dio Krasove vojske, možda bi objašnjavalo one vojnike s plavim očima i svjetlijom kosom koje je unovačio hunski poglavica protiv Kineza. S druge strane, nije isključeno da je riječ o nekim drugim indoeuropskim zajednicama iz središnje Azije kao što su npr. Toharci. Velika kineska borbena ekspedicija poduzeta 36. god. p. n. e. polučila je puni uspjeh porazivši na prostorima današnjeg Uzbekistana Hune i Jzh Jzh-a. Među zarobljenicima su se nalazili i ovi hunski plaćenici ---u brojnosti od 145 čovjeka--- koje su opet Kinezi preveli u svoju graničnu službu naselivši ih u osnovanom naselju pod nazivom Liqian (Lichien) ---u današnjoj zapadnoj kineskoj pokrajini Gansu---, čije ime je terminološki identično s kineskim čestim označavanjem Aleksandrije, Istočnog Mediterana, Rimske Sirije, pa i same Rimske Države. Ovu je pretpostavku iznio Homer H. Dubs, v. Dubs, 1957

¹⁴ O tome v. "Knjiga o Kasnijem Hanu" (historija Istočne dinastije Han) od Fan Ye, 86-88

¹⁵ O tome v. "Knjiga o Kasnijem Hanu" (historija Istočne dinastije Han) od Fan Ye, 86-88

Nekoliko Rimljana u sedmoj deceniji II. st. n. e. nije svoj put završilo na nekoj usputnoj stanici ili tranzitnoj luci na pomorskoj trasi, nego je nastavilo putovati još dalje na istok, prošavši kroz Malajski prolaz i preko Indokine pojavivši se na teritoriji Hanske Kine.

Kronologija poslanstva

Florove epitome načelno su sistematizirane u dvije knjige, a u velikoj većini svako pojedino poglavlje odnosi se na određeni rat koji su Rimljani vodili. S poglavljem XXXIV druge knjige završava i Florovo djelo i u njemu se ne govori ni o jednom ratu. U analiziranom Florovom poglavlju govori se o onim dijelovima vladavine Oktavijana Augusta, nakon završetka građanskih ratova 30. god. p. n. e., koji se ne odnose na ratovanje. U ovom poglavlju Flor se ne pridržava nekog kronološkog slijeda u iznošenju činjenica, pa se tako npr. u istoj rečenici nalazi i spominjanje imenovanja za vječitog imperatora i oca domovine, što se desilo u različitim periodima njegove vladavine. A nakon te rečenice Flor govori o dobivanju imena August. Radi te kronološke nedosljednosti u Florovom poglavlju, nemoguće je na osnovi samog svoga mjesta u kompletnom poglavlju odrediti međusobni kronološki odnos podatka o Seres prema drugim podacima u ovom poglavlju, odnosno njegovu dataciju.

Datacija poslanstva Indijaca i Seresa bi se mogla odrediti ako bi se utvrdilo njihovo kretanje. Imajući u vidu Florov podatak da je njihov put trajao četiri godine, izaslanstva su došla kopnenim putem. Najvjerojatnije je poslanstvo slijedilo onu komunikaciju s Dalekog istoka do istočnog Mediterana koja je ostala poznata kao "Put svile"¹⁶. Činjenica da je put trajao četiri godine jasno ukazuje da je izaslanstvo Seresa došlo s kineskog teritorija i to sigurno prije privremenog povlačenja kineske vojske i službenika iz zapadnih protektorata 16. god. n. e. uslijed "uzurpacije" Wanga Manga. Na prijelomu era u Kineskom Carstvu¹⁷, tom istočnom evroazijskom pandanu *Res publicae Romanae*, odbrojavale su se posljednje godine vladavine Rane ili Zapadne

¹⁶ Trgovina između dvije euroazijske krajnje zapadne i istočne civilizacije u antičkom razdoblju odvijala se i pomorskim putem. I kopnena i pomorska trgovina imala je posrednički karakter. Dosta su rijetko pojedini trgovci s grčko-rimskog područja prelazili čitavu komunikaciju. Između Rimske Države i Kineskog Carstva dinastije Han nalazila se Partija i Kušansko carstvo, niz iranskih i drugih indoevropskih naroda (Toharcu/Vu-deje?), te turski i mongolski narodi. Razmjena se vršila na nizu tačaka, na kopnenom putu postojao je niz stanica u Centralnoj Aziji na kojima se vršila razmjena i roba prebacivala iz jednih u druge ruke. Na morskoj komunikaciji postojale su dvije bitne tačke, prva se nalazila na Cejlonu te južnoj indijskoj, malabarskoj obali gdje su se suretali grčki trgovci i Indijci i druga u Malaji i Anamu, gdje su Indijci dolazili u kontakt s Kinezima i Anamitima.

¹⁷ Iako kratkotrajna po svome trajanju (221-207. god. p. n. e.) u smislu vladanja nad jedinstvenom Kinom, dinastija Qin, koja je prethodila Ranoj dinastiji Han, i njeno legalističko uređenje odigrali su izvanredno veliku ulogu u oblikovanju budućeg kineskog razvitka i državni i carski sistem iniciran i formiran u ovom kratkom periodu postao je uzorom za iduća dva tisućljeća Kineskog carstva. Iz izraza Qin (koji se na našem jeziku može izgovarati kao Čin) vrlo vjerojatno vodi porijeklo i moderni naziv Kina (na engleskom China se izgovora Čajna) i to preko perzijskog jezika, odnosno naziva iranskih naroda za Kinu → Chin. Iranski narodi su sudeći po ovoj činjenici, imali osobite kontakte s kineskim svijetom u vrijeme kada je njim vladala dinastija Qin, koja je i prije ujedinjenja vladala nad najzapadnijim i najisturenijim kineskim oblastima.

dinastije Han¹⁸. Već na samom kraju I st. p. n. e. sva stvarna vlast nalazila se u rukama porodice Wang. I glava porodice Wang Mang poduzeo je konačni korak kad je svrgnuo Ranu dinastiju Han i proglasio se carem¹⁹. Znači ovi pripadnici naroda Seres koje je primio August iz svoje su zemlje krenuli najvjerojatnije za vrijeme još uvijek vladajuće Rane/Zapadne dinastije Han. Spomenuto izaslanstvo je prema zapadu upućeno za vrijeme Rane/Zapadne dinastije Han, znači prije 9. god. n. e. i uzurpacije Wang Manga, te je u Rimu boravilo vjerojatno u vrijeme najvećeg vrhunca moći Augustove vladavine prije 6. god. n. e., ako ne i znatno ranije. Iz izloženog bi se kinesko poslanstvo Rimu, i zajedno s njim i indijsko poslanstvo koje u istom podatku spominje Flor²⁰, moglo datirati još u ranije razdoblje, odnosno u prve godine vladavine

¹⁸ Dinastija Han je osnovana od strane porodice Liu. Period dinastije Han smatra se jednim od najvećih i najprosperitetnijih razdoblja čitave kineske historije, radi čega se ovo ime prenijelo i na najbrojniju kinesku etničku zajednicu koja predstavlja 92% stanovništva Narodne Republike Kine. Na sjeveru Kine pripadnici ove etničke zajednice nazivaju se "Ljudi Hana" (*Hàn rén*), dok se na jugu upotrebljava i izraz *Tangren*, odnosno "Ljudi/Narod Tanga" u čast kineske dinastije Tang (618-907. god. n. e.). I kineska skupina muslimana nosi naziv Hue kao izvedenica od Han. Ovakvo terminološko određenje bi odgovaralo tome da se i danas stanovnici zemalja koje izlaze na Sredozemno more nazivaju Rimljanima ili Helenima. U našem jeziku se pogrešno izraz Kinezi i kineski odnosi samo na spomenutu etničku zajednicu Han ili Tang Kineza, jer se u stvarnom pogledu pod kineskim podrazumijevaju i druge mnogobrojne etničke zajednice i grupe, bez obzira koliki one procent zauzimale u ukupnoj kineskoj populaciji. Kinezi u nacionalnom određenju, bez obzira na svoju etničku pripadnost upotrebljavaju frazu *Zhongguo ren* za takvo terminološko određenje. *Zhongguo ren* bi se moglo prevesti kao "Ljudi Središnjeg Carstva", jer je zvanični originalni naziv za državu i naciju koju nazivamo Kinom *Zhongguo* što bi se na naš jezik moglo najjednostavnije prevesti kao "Središnje Carstvo".

Kada se govori o kineskoj civilizaciji i državi potrebno je navesti jednu činjenicu, a to je da je Kina jedina država na svijetu koja ima najduži neprekinuti civilizacijski, državni kontinuitet. Taj kontinuitet je star više tisućljeća. Ona je imala uspone i padove, trpjela okupacije stranih naroda, nekada i vrlo brutalne, kao što je bila mongolska i japanska. Ali uvijek se oporavljala, uzdizala i uspijevala sačuvati svoju supstancu. Stara Grčka i Rim su nestali, mnogi kalifati i srednjovjekovno feudalno društvo Zapada su nestali, Indijske države su nestajale, ali *Zhongguo* je egzistirao i još uvijek postoji i utiče na opću svjetsku historiju i razvitak snažnim impulsima.

¹⁹ Wang Mang, carski srodnik po ženskoj liniji, kratkotrajno je uzurpirao prijestolje (9-23. god. n. e.) i osnovao dinastiju Xin, za vrijeme koje su bile izvedene drastične socijalne reforme. Nakon sloma reformi obnovila se vladavina dinastije Han. Pojava i vladavina Wang Manga označava i podjelu razdoblja dinastije Han na Ranu ili Zapadnu dinastiju Han i Kasniju ili Istočnu dinastiju Han.

²⁰ Po Kasiju Dionu (LIV, 9, 8-10) indijsko poslanstvo je posjetilo Augusta dok je on boravio u Grčkoj 20. god. p. n. e. Poslanstvo iz Indije spominju još i *Eutr.* VII, X i *Sex. Aur. Vic. epi.* I, 9 (uz poslanstva Skita, Garamanta i Etiopljana), a u djelu *Liber de Caesaribus* (I, 1, 7) Sekst Aurelije Viktor spominje i izaslanstvo iz Baktrije. Poslanstvima indijskih kraljeva se pohvalio i sam August u *Res Gestae* (V, 31). Po August, *Res Gestae*. 1955, 395, fus. e ⇒ spominju se dva takva indijska izaslanstva i to prvo dok je August bio u Španiji 26-25. god. p. n. e. i drugo koje ga je posjetilo na Samosu 20. god. p. n. e. August se isto hvali da je primio i izaslanstva i Bastarna, Skita, kraljeva Sarmata koji žive s one strane Tanaisa (Dona), kralja Albana (na Kaspijskom moru), i od Hibera (današnja Gruzija) i Međana.

Oktavijana nakon bitke kod Akcija 31. god. p. n. e. tj. ili u vrijeme neposredno prije sklapanja sporazuma s Partima 20. god. p. n. e. ili neposredno nakon njega kada su i putevi za prolazak diplomatskih izaslanstava bili prohodniji. Vladavina Oktavijana Augusta se više-manje poklapa s vladavinama sljedećih careva iz Rane/Zapadne dinastije Han;

1. Cheng Di, vl. 32-7. god. p. n. e.
2. Ai Di, vl. 6-1. god. p. n. e.
3. Ping Di, vl. 1. god. p. n. e.-5. god. n. e.
4. Ruzi Ying vl. 6. god. n. e.-8. god. n. e.
5. i uzurpatora Wang Manga.

Najvjerojatnije je, sudeći po svemu izloženom, da je Cheng Di (osobno ime Liu Ao) bio taj koji je zaslužan za izaslanstvo upućeno u Rim. Konkretni i praktični ciljevi hanskog poslanstva Rimu, a i njegovi rezultati su nažalost, zbog oskudnosti izvorne građe, ostali nepoznati.

Zaključak

Florov podatak je samo jedan mali segment koji govori o vezama u starom vijeku između dva euroazijska polariteta. On pokazuje da se ovom pitanju ne treba pristupati površno ili s nekim predubjeđenjima, nego ga treba sagledati u punom kapacitetu. Rimsko-kineski odnosi su bili prisutni i narednim stoljećima i rimske i kineske historije. Kineski vojskovođa Ban Chao (32-102 god. n. e., ---mlađi brat Ban Gua) je s hansom armijom 97 god. n. e. prešao Tjanšan i Pamir. On je nastavio pohod još dalje prema zapadu u pravcu Kaspijskog mora, dostižući teritoriju Partije; da bi poslao izaslanika po imenu Gan Ying u Daqin (Rim). Gan Ying je ostavio detaljan izvještaj o zemljama koje su se pružale zapadno od kineskog nastupanja, iako je on izgleda došao najdalje do Mesopotamije²¹. Pored navedenih primjera u kineskim literarnim vrelima (u "Četiri Rane historije") nalazi se još čitav niz podataka o kontaktima kineskog svijeta s antičkim i ranosrednjovjekovnim Dalekim zapadom i njegovim ljudima. I poslanstvo, koje je moguće uputila hanska Kina Augustu nekada u prvim decenijama njegove vladavine, bio bi samo jedan isječak (i to iz latinskog opusa literarnih vrela) iz toga kompleksa još uvijek nedovoljno istraženog.

²¹ O tome v. "Knjiga o Kasnijem Hanu" (historija Istočne dinastije Han) od Fan Ye. 86-88

Flor. II, PAX PARTHORVM ET CONSECRATIO AVGVSTI

”PAX PARTHORVM ET CONSECRATIO AVGVSTI”

Omnibus ad occasum et meridiem pacatis gentibus ad septentrionem quoque, dumtaxat intra Rhenum atque Danuvium, item ad orientem intra Cyrum et Euphraten, illi quoque reliqui, qui innumes imperii erant, sentiebant tamen magnitudinem et victorem gentium populum Romanum reverebantur. Nam et Scythae misere legatos et Sarmatae amicitiam petentes. *Seres* etiam habitantesque sub ipso sole Indi, cum gemmis et margaritis elephantos quoque inter munera trahentes, nihil magis quam longinquitatem viae inputabant – quadriennium inpleverant; et tamen ipse hominum color ab alio venire caelo fatebatur. Parthi quoque, quasi victoriae paeniteret, rapta clade Crassiana signa ultro rettulerunt. Sic ubique certa atque continua totius generis humanis aut pax fuit aut pactio, aususque tandem Caesar Augustus septingentesimo ab urbe condita anno Ianum geminum cludere, bis ante se clusum sub Numa rege et victa primum Carthagine. Hinc conversus ad pacem primum in omnia mala et in luxuriam fluens saeculum gravibus severisque legibus multis coercuit, ob haec tot facta ingentia dictator perpetuus et pater patriae. Tractatum etiam in senatu an, quia condidisset imperium, Romulus vocarentur; sed sanctius et reverentius visum est nomen Augusti, ut scilicet iam tum, dum colit terras, ipso nomine et titulo consecraretur.

²² U smislu daleko na istoku.

²³ Možda je riječ o žadu.

²⁴ U smislu daleke i vrlo udaljene zemlje.

²⁵ Borbene simbole jedinica Marka Publija Krasa i Marka Antonija, a koje su bili zaplijenili Parti.

²⁶ Florova datacija je pogrešna jer je Oktavijan vrata Janusovog hrama simbolično zatvorio 29. god. p. n. e. što bi odgovaralo cc 725. A. U. C, a ne 700. A. U. C. vid. Flor, 1947, 350, fus. 1

²⁷ Riječ je o legendarnom drugom rimskom kralju Numi Pompiliju, inače Sabinjaninu .

²⁸ Prvi punski rat je trajao 264-241. god. p. n. e.

²⁹ Imperium proconsulare maius August je dobio 23. god. p. n. e.

³⁰ August je titulu pater patriae dobio 2. god. p. n. e.

³¹ August je postao božanski (divus) tek poslije svoje smrti 14. god. n. e.

”Mir sa Partijom i posvećivanje Augusta”

”Sada kada su svi narodi zapada i juga bili potčinjeni, i takođe i narodi sjevera, dakako i oni između Rajne i Dunava i istoka između Cyrusa i Eufrata, drugi narodi koji nisu bili pod vlašću Imperije, osjećali su veličinu i poštovali su Rimski narod, pobjednika naroda. Prema tome Skiti i Sarmati su poslali izaslanike tražeći prijateljstvo Rima. *Seres* i Indijci koji žive odmah iza sunca²², iako su oni među poklonima donijeli drago kamenje²³, slonove i perle, treba uzeti u obzir i njihov dugački put, za čiji svršetak su oni utrošili četiri godine, kao najveći tribut koji su oni dali. I zaista njihova boja lica dokazuje da su su oni došli ispod drugog neba²⁴. Parti, takođe, kajuci se radi svoje pobjede, dobrovoljno su vratili znake²⁵ koje su oni dobili u vrijeme Krasovog poraza. Na taj način je preko naseljenog svijeta čvrsto ustanovljen i neprekinut mir i sporazum. I Cezar August je konačno, u sedamstotoj godini²⁶ od osnivanja grada, zatvorio dupla vrata Janusovog hrama, koja su ranije bila zatvorena samo u dva slučaja, za vrijeme vladavine Nume²⁷ i poslije prvog poraza Kartage.²⁸ Zatim, posvećujući se osiguravanju mira mnogim strogim i ozbiljnim zakonima on je obuzdavao doba koje je bilo sklon svakoj mani i spremno se odavalo luksuzu. Za ove velika dostignuća, on je prozvan vječitim imperatorom²⁹ i ocem domovine³⁰. Takođe je bilo diskutovano u Senatu da li bi ili ne on trebao biti nazvan Romulom, zato što je on ustanovio imperiju; ali je izgledalo da je ime August svetije i dostojanstvenije, in order that, dok on još prebiva na zemlji, njemu može biti dato ime i titula koja ga diže na nivo božanske? posvećenosti.³¹

Summary

Roman wolf and Chinese dragon. Chinese delegation to August?

The Roman writer Florus mentions in his work that Octavian Augustus received an embassy from the land called Seres. This is the name that the Greek and Roman writers use when they write about China, the land that exports silk. After the analysis of Florus ("Information II, XXXIV) we can assume that Augustus received the embassy from the land of Seres most probably after the year 20 BC, but before the 1st year AD. This meeting of the people from two of the most important civilizations and empires on the Eurasian region is just an excerpt from a greater complex of international relations on this territory in the Ancient times, which is not yet well researched.

Bibliografija

Kratice

LCL – The Loeb Classical Library, London: William Heinemann LTD - Cambridge Mass.: Harvard University Press

Izdanja izvora

August, *Res Gestae* 1955.: *Res Gestae Divi Augusti*, Frederick W. Shipley, LCL
Biblija, Stari i Novi zavjet, 1968.: *Biblija*, Ljudevit Rupčić, Zagreb: Stvarnost
Eutropije 1886.: *Eutropius's Abridgement of Roman History*, John Selby Watson, London: George Bell and Sons, York street, Covent Garden.

Eutropije 1993.: *Eutropius, Breviarium*, H. W. Bird, Liverpool: Liverpool University Press.

Flor 1947.: *Lucius Annaeus Florus, Epitome of Roman History*, Edward Seymour Forster, LCL

Kasije Dion 1954-1955.: *Dio's Roman History in nine Volumes*, Earnest Cary, LCL (2)

Livije 1912.: *Livius, Ab urbe condita*, Canon Roberts, New York,

Livije 1987.: *Livy XIV*, Alfred C. Schlesinger, LCL

Plinije Stariji 1866.: *Naturalis historia*, Berlin: ed. Weidmannos

Pomponije Mela 1997.: *Pomponius Mela, De Chorographia*, Paul Berry, Lewiston: Edwin Mellen Press

- Ptolemej Klaudije: *Ptolemej Klaudije, Geografija*, korišten tekst sa http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Gazetteer/Periods/Roman/_Texts/Ptolemy/2/15*.html, bazirano na transkriptu Dover edition, prvi put izdato 1991, republikacija javnog rada, originalno izdatog 1932 od The New York Public Library, N. Y. sa naslovom "Geography of Claudius Ptolemy".
- Sekst Aurelije Viktor; *Sextus Aurelius Victor*, edd. F.Pichlmayr i R. Gruendel, Leipzig
- Sekst Aurelije Viktor.: *Sextus Aurelius Victor*, www.thelatinlibrary.com
- Sekst Aurelije Viktor 2000.: *A Booklet About the Style of Life and the Manners of the Imperatores. Abbreviated from the Books of Sextus Aurelius Victor*. Thomas M. Banchich, Buffalo, New York: Canisius College.
- Strabon 1954.: *The Geography of Strabo*, H. L. Jones, LCL
- Kineska literarna izvorna građa (prevedena na engleski jezik) korištena na web-site: <http://www.fordham.edu/halsall/eastasia/romchin1.html> Elektronska verzija se bazira na printanoj knjizi Friedrich Hirth, *China and the Roman Orient: Researches into their Ancient and Mediaeval Relations as Represented in Old Chinese Records* (Shanghai & Hong Kong, 1885), 35-96. Skenirano, editirano i modificirano od Dr. Jerome S. Arkenberg, Department of History, California State University Fullerton.

Literatura

- Buchan, J.* 1969., *Imperator Avgust*, izd. Minerva, Subotica-Beograd 1969.
- Budimir, M. / Flašar, M.* 1963., *Pregled rimske književnosti, De auctoribus romanis*, Beograd 1963.
- Musić, A.* 1900., *Povjest grčke književnosti, dio II, povjest grčke proze u klasično vrijeme i povjest grčke književnosti u poklasično vrijeme*, Zagreb 1900.
- Smith, W.* 1870., *Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, Boston: Little, Brown and Company.
- Yule, H.* 1866., *Cathay and the Way Thither: vol.1*, London 1866.